

سناریوهای بدیل ج.ا. ایران در تقابل با ائتلاف سازی منطقه‌ای عربستان در میان کشورهای عربی

(۲۰۱۹-۲۰۱۱)

داود احمدزاده^۱، کیهان برزگر^۲، حمید احمدی^۳، ا. سداالله اطهری مریان^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۱/۱۹

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۷/۲۹

چکیده

تحولات جاری در خاورمیانه نشان از امکان بالای فراگیری تنش در این منطقه دارد که بستر لازم را برای ائتلاف سازی های منطقه‌ای فراهم کرده است. به طوری که عربستان سعودی تلاش کرده است که نفوذ منطقه‌ای خود را در کانون‌های عمده رقابت (عراق، سوریه و یمن...) افزایش دهد. پرسش اصلی پژوهش حاضر این است که ایران در تقابل با ائتلاف سازی‌های منطقه‌ای عربستان در سال‌های بعد از ۲۰۱۱ چه سناریوهای بدیلی پیش رو دارد؟ با نظر به ائتلاف سازی‌های منطقه‌ای عربستان سعودی در خاورمیانه علیه ایران، سناریوهای بدیل جمهوری اسلامی ایران در سطح خرد (بحران یمن) عبارتند از: ۱. تثبیت جایگاه انصار... در نظام سیاسی این کشور در سطح منطقه‌ای؛ ۲. ایجاد شکاف و گسست در ائتلاف‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای؛ ۳. تنش زدایی و تقویت دیپلماسی فرهنگی. این پژوهش، براساس روش‌شناسی‌های آینده‌پژوهی و بر مبنای پیتر شوارتز انجام شده است.

واژه‌های کلیدی: ایران، عربستان، سناریوسازی، ائتلاف‌سازی، کشورهای عربی.

^۱ دانشجوی دکتری سیاست‌گذاری عمومی، دانشکده حقوق، الهیات و علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم تحقیقات، تهران، ایران.

^۲ دانشیار روابط بین‌الملل، دانشکده حقوق، الهیات و علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

kbarzegar@hotmail.com

^۳ استاد گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. hahmadi@ut.ac.ir

^۴ استادیار گروه علوم سیاسی، واحد تاکستان، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران.

۱- مقدمه

با آغاز بهار عربی در ۲۰۱۱ سیاست خارجی عربستان دچار دگردیسی شد. به ویژه پس از ورود محمد بن سلمان به عرصه تصمیم‌گیری سیاست خارجی از سال ۲۰۱۵ تا کنون، شاهد همراه شدن را نتیرسیم متاخر با قدرت دیپلماسی دلار در منطقه هستیم. گرچه تلاش‌های عربستان را نباید محدود به سال‌های بعد از ۲۰۱۱ ارزیابی کرد. واقعیت این است که در تمامی سال‌های بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۹۷۸ سعودی‌ها در گرانیگ‌های مختلف در مسیر ائتلاف‌سازی ضدایرانی حرکت کرده‌اند. برای نمونه همکاری ریاض با رژیم بعث در جنگ هشت ساله تحمیلی، همکاری با ایالات متحده آمریکا علیه ایران و حتی ایجاد شورای همکاری خلیج فارس در ۲۵ می ۱۹۸۱ همگی نمایانگر ائتلاف‌سازی و راهبرد ضد ایرانی ریاض است.

بر همین اساس، در پژوهش حاضر این پرسش کلیدی مطرح شده که «جمهوری اسلامی ایران در تقابل با ائتلاف‌سازی منطقه‌ای عربستان در میان کشورهای عربی در سال‌های بعد از ۲۰۱۱ چه سناریوهای بدیلی را در پیش رودارد؟» در راستای پرداختن به این پرسش، هدف اصلی پژوهش این است که در قالب روش آینده‌پژوهی، سناریوهای بدیلی برای ایران در قبال تلاش‌های عربستان سعود برای ائتلاف‌سازی طرح شود. در راستای طرح دقیق سناریوهای بدیل در بدنه اصلی پژوهش سطح کنش‌گری‌ها، موضوعات، محورها و اصول سیاست خارجی عربستان برای ائتلاف‌سازی در چندین سطح مورد بررسی قرار گرفته و سپس سناریوهای بدیل ارائه شده است.

۲- چارچوب نظری: روش سناریوسازی پتر شوارتز

روش پژوهش حاضر آینده‌پژوهی مبتنی بر سناریونگاری است. به طور منطقی، اگر آینده مملو از عدم قطعیت‌ها و وضعیت‌های نامعلوم است، پس آینده‌های قابل باوری که احتمال رخداد برابری دارند نیز در بین آنها وجود دارند. سناریوها این آینده‌ها را بیان کرده و روایت‌های بدیلی درباره موقعیت مرتبط آینده ارائه می‌دهند. سناریوها با همدیگر عدم قطعیت موجود در آینده را نشان می‌دهند. عناصر نسبتاً مشخص و عدم قطعیت‌های آینده را می‌توان با دسته‌ای از سناریوها تشریح کرده و بر اساس آن نسبت به آینده موضع گرفت و برنامه‌ریزی کرد (Fahey, 1988 به نقل از: زالی، ۱۳۹۰: ۳۶).

سناریوها داستان‌هایی درباره‌ی روش تغییر و تحول ممکن جهان در فردا (آینده) هستند؛ داستان‌هایی که ما را نسبت به تشخیص و سازگاری در برابر جنبه‌های متغیر محیط فعالیت کنونی‌مان یاری می‌دهند. سناریوها روشی برای پیدا کردن و تدوین مسیرهای متفاوت آینده و حرکت مناسب در این مسیرها پدید می‌آورند (شوارتز، ۱۳۸۷: ۶).

با نظر به تمام این تعاریف از «سناریو» در پژوهش حاضر روش سناریوپژوهی پیتز شوارتز در مقام تعیین کننده ابعاد و ارائه دهنده طرح کلی پژوهش ارائه شده است. شوارتز در اثر خود با عنوان «هنر دورنگری، برنامه ریزی برای آینده در دنیای با عدم قطعیت^۱» معتقد است. هر سناریو از سه بخش عمده تشکیل شده است؛ ۱- عناصر نسبتاً مشخص ۲- نیروهای پیشران تغییرات ۳- عدم قطعیت های حساس. عناصر نسبتاً مشخص، به پدیده هایی با نرخ تغییرات کند گفته می شود که مثال بارز آن آمار جمعیت و رشد آینده ی یک گروه سنی خاص است. برای نیروی پیشران تغییرات، می توان به کلان روندها یا ترکیبی از روندهای خرد اشاره کرد که گسترش فناوری اطلاعات یا تجارت الکترونیک نمونه هایی از آنها است. اما عدم قطعیت های حساس، در واقع محل تلاقی بیم ها و امیدهای یک فرد یا سازمان است که نسبت به وقوع تغییرات در این زمینه آسیب پذیرتر هستند (شوارتز، ۱۳۸۷: ۶۷) براساس سطحی از تقسیم بندی، سه رهیافت کلی را در سناریوسازی قابل تشخیص می باشد که عبارتند از: رهیافت شهودی^۲، رهیافت تحلیل تأثیرات روندها^۳ و رهیافت تأثیرات متقابل^۴. رویکرد پیتز شوارتز اساساً در دسته رهیافت شهودی قرار می گیرد و در هشت گام کلیدی ارائه می شود که عبارتند از:

گام اول: شناسایی موضوع یا تصمیم اصلی

در این گام، در واقع تعریف موضوع پروژه یا تصمیم های کلیدی سازمانی از پروژه که تأثیرات بلندمدتی دارد، مطرح می شود. هر چه قدر گستره تصمیم یا موضوع مورد بحث محدودتر باشد تدوین سناریوها آسان تر خواهد شد. در این گام گفتگو و مصاحبه با اعضای تصمیم ساز سازمان برای تشخیص و روشن تر ساختن تصمیم ها یا موضوعات اصلی صورت می پذیرد.

گام دوم: شناسایی عوامل و عناصر کلیدی در محیط منطقه ای

بعد از آن که موضوع یا تصمیم های اصلی مشخص شد فهرستی از عواملی که بیشترین تأثیرات مستقیم را در پیا مدهای تصمیم های شناخته شده دارند، تهیه می شود. این عوامل بر موفقیت یا ناکامی آن تصمیمات، تأثیرگذار هستند. هدف از این گام عمدتاً فهم تحلیلی از تصمیم یا موضوع پروژه است.

گام سوم: شناسایی نیروهای کلیدی محیطی و پیشران های تغییرات

تهیه فهرست روندهای هدایت کننده در محیط کلان که بر عوامل کلیدی شناخته شده در گام قبل تأثیرگذار هستند. این نیروها در واقع به عوامل کلیدی، شکل بخشیده و وضعیت آنها را مشخص می کنند. این روندها و نیروهای پیشران تغییرات می توانند روندهای اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، تکنولوژی و زیست محیطی باشند قطعاً بعضی از این روندها نسبتاً مشخص هستند

1. The Art of The Long View: Planning For The Future in An Uncertain World
2. Intuitive Logic
3. Trend Impact Analysis
4. Cross Impact Analysis

و بعضی با عدم قطعیت بسیار همراه هستند. دانستن این‌که چه چیزهایی از روندها، ضروری و غیرقابل اجتناب بوده و چه چیزهایی غیرقابل پیش‌بینی و هم‌چنان موضوع انتخاب هستند، بسیار مفید است در این گام به‌طور معمول به تحقیق و مطالعه نیاز است و طراح سناریوها به دنبال روند های اصلی و رویدادهای (گسست‌های) تغییردهنده‌های روند ها نیز می‌باشد.

گام چهارم: تحلیل و طبقه‌بندی نیروهای کلیدی محیطی بر اساس دو عامل "اهمیت" آن‌ها و «عدم قطعیت» آن‌ها

قدم بعدی شامل طبقه‌بندی عوامل کلیدی و روندهای پیش‌ران بر اساس دو معیار است؛ اول، درجه‌ی اهمیت برای موفقیت در موضوع یا تصمیم اصلی‌ای که در گام اول شنا سایی شده است. دوم، درجه‌ی عدم قطعیت احاطه‌کننده‌ی آن عوامل و روندها است. نکته‌ی اصلی در این گام شناسایی حدود دو یا سه عامل یا روندی است که با اهمیت‌ترین بوده و با بیش‌ترین عدم قطعیت همراه باشند. معیار عدم قطعیت به این دلیل استفاده می‌شود که روندهای نسبتاً ثابت و مشخص در تمام سناریوها به‌طور تقریباً یکسانی وجود دارد و لحاظ خواهند شد ولی برای داشتن سناریوهای مختلف عناصر نسبتاً با عدم قطعیت بالا، مفید خواهند بود.

گام پنجم: منطقی‌دهی به سناریوها

در عمل، نتیجه‌ی مرحله‌ی طبقه‌بندی روندهای با اهمیت و عدم قطعیت، محورهایی است که سناریوهای نهایی بر اساس آن‌ها تعیین و متمایز می‌شوند. هدف نهایی، رسیدن بر سناریوهایی است که تفاوت‌های موجود بین آن‌ها، برای تصمیم‌سازان قابل توجه بوده و آینده‌های مختلف و سناریوهای متفاوت را رقم می‌زنند. در عمل خیلی آینده‌ها می‌توانند رخ دهند ولی تنها چند سناریو می‌توانند در جزئیات کامل توسعه یابند چرا که در غیر این صورت، سناریوهای خیلی زیاد شده و ارزش خود را از دست می‌دهند.

گام ششم: پربار کردن سناریوها

بعد از شناسایی مهم‌ترین نیروهای پیش‌ران، و منطقی‌هایی که سناریوها را از هم متمایز می‌کنند نوبت به پربار کردن اسکلت و جزئیات سناریوها با رجوع به عوامل کلیدی و روندهای شنا سایی شده در گام‌های دوم و سوم می‌رسد. هر کدام از عوامل کلیدی و روندها باید در هر یک از سناریوها مورد توجه قرار گیرند. برخی وقت‌ها به سرعت روشن می‌شود که کدام جنبه از عدم قطعیت در کدام یک از سناریوها می‌بایست قرار داده شود. در این مرحله سناریوها باید به‌طور واضح و آشکاری منطق ساختاری و مفروضات کلیدی را نشان دهند.

گام هفتم: مضامین

بعد از تعیین جزئیات سناریوها، زمان آن است که با رجوع به موضوع یا تصمیم اصلی شناخته شده در گام اول، تمرین آینده روی آن‌ها انجام شود. این‌که تصمیم‌موردنظر، در هر کدام از سناریوها چگونه به‌نظر می‌رسد؟ چه مشکلاتی آشکار می‌شود؟ آیا

تصمیم یا راهبرد تدوین شده در تمامی سناریوها پابرجا است یا تنها در یک یا دو سناریو خوب به نظر می‌رسد؟ اگر یک تصمیم تنها در یک سناریو خوب به نظر آید، آن تصمیم به‌عنوان ریسک بالا، در نظر گرفته می‌شود.

گام هشتم: انتخاب شاخص‌ها و علایم راهنما

درک سریع این موضوع که کدام یک از سناریوهای تدوین شده، به واقعیت در حال ظهور نزدیک‌تر شده است، بسیار مهم است. در هنگامی که سناریوهای مختلف پربار شده‌اند و مضامین آن‌ها برای موضوع اصلی مشخص شده است، مناسب است که زمانی برای تحلیل و شناسایی چند شاخص راهنما به‌منظور نظارت مدام بر تحولات صرف شود تا در جریان جاری امور اقدامات و تصمیم‌گیری روزآمد و مناسبی، پرداخته شود. این گام سؤالات زیر را پاسخ می‌دهد:

*چه نیروها و عوامل کلیدی نیازمند پایش می‌باشند؟

*چه موضوع خاصی نیازمند برنامه‌ریزی حساس و بحرانی تشخیص داده می‌شود؟

*چه موضوعات حساس و مهمی در سناریوها مشخص شده است؟

*چه تهدیدات و فرصت‌هایی در هر کدام از سناریوها نهفته است؟ (شوارتز، ۱۳۸۷: ۲۱۶-۲۱۲).

با لحاظ تمامی این تفاسیر، در به‌کارگیری و اجرایی کردن الگوی سناریوسازی پیتز شوارتز در ابتدا تلاش می‌شود محور اصلی کنش‌ها عربستان سعودی در سال‌های بعد از ۲۰۱۱ در میان کشورهای عربی به گونه‌ای که عوامل و پیشران‌های اصلی در آن‌ها مورد تحلیل قرار گیرد ارائه می‌شود.

۴- ائتلاف‌سازی عربستان سعودی در میان کشورهای عربی بعد از ۲۰۱۱ و ظهور داعش

ائتلاف و اتحادسازی یکی از مهم‌ترین راهبردهای حوزه‌ی سیاست خارجی است. نظریه‌ی ائتلاف‌سازی تحت تاثیر نظریه‌ی بازی‌ها بر این باور است که دولت‌ها صرفاً برای پیروزی (کسب فایده و امتیاز) اقدام به ایجاد اتحاد می‌نمایند (حاجی‌یوسفی، ۱۳۸۴: ۲۲). در این وضعیت، شکل مطلوب توزیع منافع و امتیازات در داخل اتحاد به صورت کاملاً متفاوت است. در این صورت، خدمات هر یک از متعاهدین نسبت به دیگران، متناسب با منفعتی است که کسب می‌کنند. اتحاد کشورها با قدرت مساوی که در خدمت منافع یکسان آنهاست به این کمال مطلوب نزدیک می‌شود (مورگنتا، ۱۳۷۴: ۳۱۲) بر ائتلاف سازی تعاریف متعددی مترتب شده است.

در یکی از مهم‌ترین تعاریف، لاو واسپنسر، ائتلاف را در دو سطح تعریف می‌کنند. در سطح اول، ائتلاف سازی مربوط به نگرش و کنش مقامات سیاسی کشور است. آنان در مقاطع زمانی مختلف بر ضرورت همکاری و ائتلاف با سایر بازیگران تاکید داشته و می‌توانند فرآیندهایی را پیگیری کنند که منجر به تحرک سیاسی و تنوع در فرآیند کنش استراتژیک باشد. لازم به ذکر است که به هر میزان جلوه‌هایی از عمل‌گرایی در کنش نخبگان و در روند سیاست خارجی افزایش یابد، زمینه شکل‌گیری فرآیند موثرتری از همگرایی و ائتلاف حاصل خواهد شد در سطح دوم نیز، ائتلاف‌گرایی مربوط به فرهنگ سیاسی و شاخص‌های جامعه‌شناختی مردم است. این امر به مفهوم آن است که می‌توان نشانه‌هایی از میل به همکاری را در فرهنگ سیاسی آن کشور مورد ملاحظه قرارداد. (Lowe & Spencer, 2006: 37).

۴-۱. ایجاد ائتلاف جبهه متحد عربی در یمن

یکی از جدی‌ترین و مهم‌ترین ائتلاف‌هایی که در سال‌های اخیر به خواست و رهبری عربستان تشکیل شده، ائتلاف نظامی به رهبری ریاض برای جنگ یمن است. عربستان سعودی در چارچوب یک ائتلاف از کشورهای عربی اکثریت سنی چون بحرین، سودان، قطر، مراکش، کویت، اردن، مصر، امارات متحده عربی که شامل تمام کشورهای شورای همکاری خلیج فارس به جز عمان می‌شد، تشکیل شد و در ۲۶ مارس ۲۰۱۵ عملیات موسوم به «طوفان قاطع»^۱ را علیه یمن و انصارالله آغاز کرد، این اقدام با انگیزه‌های گوناگونی صورت گرفت (فیروزکلائی، ۱۳۹۴: ۱۵۹). این ائتلاف بعدها، عملیات «احیای امید»^۲ را تدارک دید، تا زمینه برای ایجاد پروسه‌ی سیاسی و صلح را پس از اعلام موفقیت روند توقف حوثی‌های یمنی از سوی عربستان فراهم نماید. (operation renewal of hope, 2015).

این ائتلاف در ابتدا با حضور ۹ کشور خاورمیانه و شمال آفریقا و به درخواست رئیس‌جمهور فراری یمن، عبدربه منصور هادی^۳ شکل گرفت و در پاسخ به پیشروی‌های نیروهای مقاومت مردمی یمن یعنی حوثی‌ها بود. ائتلاف تحت رهبری سعودی شروع به حمله و بمباران مواضع شبه نظامیان حوثی و وفاداران رئیس‌جمهور سابق یمن علی عبدالله صالح^۴، که گفته می‌شود از طرف ایران پشتیبانی می‌شوند، نمود (Buchanan, October 12, 2018). بمباران‌های تحت رهبری عربستان به زودی در بیشتر یمن غربی از جمله اهداف غیرنظامی گسترش یافت و به دنبال آن، اعزام نیروهای زمینی در جنوب با پیشروی امارات هدایت شد (Ghobari & Mokhashef, JUNE 13, 2018). به گزارش العربیه، عربستان با ۱۰۰ جنگنده و ۱۵۰ هزار نیرو در این ائتلاف نظامی ضد یمنی و انصارالله حضور دارد (Almasy & Hanna, March).

-
1. Operation Decisive Storm
 2. Operation Restoring Hope
 3. Abdrabbuh Mansur Hadi
 4. Ali Abdullah Saleh

26, 2015). مصر نیز با تعدادی جنگنده، امارت با ۳۰ جنگنده، کویت با ۱۵ بحرین با ۱۵ و قطر با ۱۰ جنگنده و اردن و مغرب با ۶ و سودان با ۴ جنگنده در این ائتلاف حضور داشتند (Freeman & et al, 2015:26).

با این حال، تلاش‌هایی نیز برای نیل به صلح و پایان بمباران یمن انجام گرفته است. دولت عمان و ایران اظهار داشتند که از پایان حملات هوایی استقبال می‌کنند. در تاریخ ۲۲ آوریل ۲۰۱۵، عمان قرارداد صلح هفت مولفه‌ای را به هردو جنگ یمن طرف ارائه داد (Ghobari & Mokhashef, 2018, 13). پیمان پیشنهادی صلح شامل بازگرداندن دولت هادی و تخلیه مبارزان حوثی از شهرهای بزرگ بود. چرا که عربستان سعودی با انتقاد شدید از محاصره دریایی و هوایی یمن مواجه شد که به طور چشم‌گیری این کشور را منزوی کرده است. تا ۲۴ اکتبر ۲۰۱۸، ائتلاف عربی به رهبری عربستان، ۹۳ حمله‌ی هوایی را علیه مواضع حوثی‌ها انجام داده است که به کشته شدن بیش از ۳ هزار نفر غیر نظامی در این دوران انجامیده است (Unicef, 2015 : 24). و این رقم تا امروز به بیش از ۱۰ هزار نفر رسیده است (۵۶۶). استفان اوبراین^۱، معاون دبیرکل سازمان ملل متحد در امور بشردوستانه و امداد رسانی، در اواسط فوریه سال ۲۰۱۶ گفت که وضعیت در یمن یک «فاجعه بشری» است که ۲۱ میلیون نفر نیاز به نوعی کمک داشتند، ۷,۶ میلیون نفر در وضعیت غذایی ناامن هستند و بیش از ۳ میلیون کودک از مدرسه محروم شده‌اند (Harvey, 26 March, 2018).

۲-۴. ائتلاف ضد تروریستی نظامی اسلامی

دیگر ائتلافی که در سال‌های اخیر تشکیل شده و عربستان در ایجاد آن نقش داشته، ائتلاف ضد تروریستی نظامی اسلامی^۲ است. ائتلاف ضد تروریستی نظامی اسلامی یک اتحاد ضد تروریستی بین‌المللی از کشورهای جهان اسلام است که در برابر مداخله نظامی علیه داعش و سایر فعالیت‌های تروریستی تشکیل شده است (Kingdom of Saudi Arabia, December 2015). تشکیل ائتلاف ابتدا از سوی محمد بن سلمان آل سعود^۳، وزیر دفاع وقت و ولیعهد فعلی عربستان سعودی، در تاریخ ۱۵ دسامبر ۲۰۱۵ اعلام شد (Toumi & Chief, March 27, 2016) و دارای یک مرکز عملیات مشترک در ریاض است (Miles, 16 December 2015). عربستان عضو اصلی و رهبری شکل‌دهنده‌ی ائتلاف بوده و در ابتدا ائتلاف مشتمل بر ۳۴ عضو بود که پس از مدتی به ۴۱ عضو رسید و عمان نیز در سال ۲۰۱۶ به آن پیوست. در تاریخ ۶ ژانویه ۲۰۱۷، فرمانده سابق کل ارتش پاکستان، ژنرال رانیل شریف^۴، به عنوان اولین فرمانده اصلی ائتلاف

1. Stephen O'Brien
2. Islamic Military Counter Terrorism Coalition
3. Mohammad bin Salman Al Saud
4. Raheel Sharif

برگزیده شد. اکثر کشورهای عضو ائتلاف نیز که شامل ۶۰ درصد کل اعضا می‌شود، عضویت سازمان همکاری اسلامی^۱ را دارا هستند (Cafiero, January 5, 2017). این کشورها شامل؛ افغانستان، بحرین، بنگلادش، جمهوری‌نین، برونی، بورکینافاسو، چاد، کومور، ساحل عاج، جیبوتی، مصر، گابون، گامبیا، گینه، گینه بیسائو، اردن، کویت، لبنان، لیبی، مالزی، مولداوی، مالی، موریتانی، مغرب، نیجر، نیجریه، عمان، پاکستان، قطر، عربستان، سنگال، سیرالئون، سومالی، سودان، توگو، تونس، اوگاندا، امارات، ترکیه و یمن می‌باشد (Imctc, 2019).

۵- تهدیدات ائتلاف‌سازی ریاض برای امنیت ملی و قدرت منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران

عربستان توانسته در سال‌های اخیر و خصوصاً پس از ۲۰۱۱، با عنایت به دو حادثه‌ی کلیدی، یعنی؛ ظهور داعش و ترویج مسالهی تروریسم ناشی از تحولات عراق و سوریه و نیز تحولات یمن در مواجهه و مقابله دو گروه حاکم و مقاومت در این کشور، دست به ائتلاف‌سازی‌های میان کشورهای اسلامی-عربی با تمرکز بر بلوک سنی بزنند این ائتلاف‌سازی‌ها با تمام فرازونشیب‌هایی که در سال‌های اخیر پیش آمده است، توانسته به گونه‌ای خاص بر تحولات خاورمیانه و نیز بین‌المللی مرتبط با مسالهی تروریسم و جنگ تاثیرات منفی فراوانی بگذارد که مهم‌ترین آن ویران نمودن یمن و بدل کردن آن به کا نون یک جنگ نیابتی، خصوصاً با بخشی از بلوک شیعی محور مقاومت با تمرکز بر حوثی‌هاست.

۱-۵. ایجاد بلوک سنی در مقابل بلوک محور مقاومت شیعی - ایرانی و جنگ نیابتی با ایران

۱ ایجاد یک بلوک سنی، برای تمرکز بر ایران به جای درگیری جهانی عربی - سنی با مشکلات داخلی، از مهم‌ترین دغدغه‌های ائتلاف‌سازی عربستان است. از منظر بسیاری از تحلیل‌گران و دیپلمات‌های عربی، شاه سلمان و ولیعهد وی محمد برفع مشکلات و درگیری‌های داخلی جهان تسنن برای مواجهه با مشکل بزرگ‌تری که ایران و نیروهای نیابتی تحت حمایت آن است، تلاش می‌کنند. در عین حال، آنها برای مقابله با اخوان المسلمین نیز، از شیوه‌ی خاصی که نزدیکی به مصر است، بهره می‌گیرند. اما، بزرگ‌ترین نگرانی ریاض، ایران شیعه و محور مقاومت آن، با تمرکز بر یمن است. چرا که، حوثی‌های در سال‌های اخیر تبدیل به مهم‌ترین تهدید برای امنیت عربستان سعودی بدل شده و نیز با محور مقاومت شیعی ایران نیز پیوند نیرومندی دارند. چنان که یک دیپلمات غربی به روترز گفته بود؛ «دولت اسلامی و ایران مهم‌ترین دشمنان عربستان هستند»، اما نابودی این دولت، زمینه را برای تمرکز بر نگرانی ناشی از جانب ایران و حوثی‌ها برای عربستان فراهم نموده است (McDowall & Bakr, March, 2015:5). لذا از همان دوران، تلاش برای ایجاد یک بلوک یا

1. Organisation of Islamic Cooperation

بلوک‌های سنی به دغدغه‌ی اصلی عربستان جهت مقابله با ایران و محور مقاومت بدل شده است (Doubine, 2015: 12-15).

۲-۵. بهره‌گیری غیرمشروع از نشست‌ها و سازمان‌های اسلامی و منطقه‌ای

یکی دیگر از تهدیدهای ائتلاف‌سازی عربستان برای امنیت ملی و منطقه‌ای ایران، بهره‌گیری غیرمشروع از نشست‌ها و سازمان‌های عربی - اسلامی و منطقه‌ای با هدف تهدید ایران و انتقاد از جمهوری اسلامی است. نشست‌های سه‌گانه‌ی شورای همکاری خلیج فارس، نشست اتحادیه عرب و نیز سازمان همکاری اسلامی که در ماه می ۲۰۱۹ در عربستان برگزار شده بود، در نهایت رنگ و بوی ضد ایرانی به خود گرفت. هدف عربستان نیز تاکید بر ائتلاف عربی - اسلامی ضد ایرانی در این نشست‌ها و میان کشورهای عضو این نهادها بود. (Batrawy, 2019: 14).

۳-۵. تلاش برای مقابله با نفوذ و قدرت منطقه‌ای ایران

ایران قدرتی منطقه‌ای است و توانایی تاثیرگذاری بر تحولات منطقه به شکل حداکثری را داراست. در عین حال، ایران از نفوذ زیادی در منطقه، خصوصاً لبنان، عراق، سوریه و یمن برخوردار است. جایگاه ایران در تحولات خاورمیانه چه از منظر دیپلماتیک و نرم و چه سخت غیر قابل چشم‌پوشی است. از همین منظر است که عربستان، ایران را به عنوان مهم‌ترین رقیب خود می‌بیند (Daoud, March 2015). این رقابت گاه‌ها به یک جنگ نیابتی کشیده شده و گاه نیز در چارچوب قدرت‌نمایی دیپلماتیک خود را نشان داده است. لذا عربستان ایران را هم به عنوان یک رقیب و نیز به عنوان یک تهدید برای خود به حساب می‌آورد. این کشور با وجود ائتلاف‌سازی‌های دوگانه‌ی فوق‌الذکر، همواره از جایگاه و قدرت و نفوذ ایران در منطقه نیز برخوردار نبوده است. لذا، تلاش برای محدود کردن قدرت ایران را در دستورکار خود دارد. هرچند، این دستورکار هرگز از ثبات برخوردار نبوده و شکننده می‌باشد. چرا که آمال عربستان از سوی کشورهای عربی مانند قطر، کشورهای اسلامی چون ترکیه و نیز جریان‌های فراملی چون اخوان المسلمین با مشکل مواجه شده است (World Politics Review, 30 May 2019).

۴-۵. تهدید امنیت ملی ایران، در چارچوب حمایت از گروه‌های تروریستی

در سال‌های اخیر، خصوصاً پس از ظهور داعش ایران نیز گاه‌ها با تهدیدهای تروریستی مواجه شده است. انفجارهای تروریستی در کشور و حمله به مجلس شورای اسلامی نیز نمونه بارز این موارد است. کشف ده‌ها گروه‌گ تروریستی از سوی وزارت اطلاعات جمهوری اسلامی خود گویای این واقعیت است که ایران قربانی تروریسم می‌باشد (شبکه‌ی خبر، ۶،

شهریور ۱۳۹۷). در این میان، ردپای حمایت عربستان از تروریسم در منطقه و نیز ایران، امری است که بارها مورد تاکید مقامات ایران قرار گرفته است. این امر، عاملی برای ثبات کشور و تهدید امنیت ملی ایران به حساب می‌آید (پایگاه خبری - تحلیلی مطالعات تروریسم، ۲۰ آبان ۱۳۹۶). شبکه‌ی العالم نیز به نقل از روزنامه‌ی "بوستون گلوب" می‌نویسد که هیچ کشوری مانند عربستان بی‌وقفه از تروریسم حمایت نکرده است (العالم، ۳۱ تیر ۱۳۹۱)

۶- سناریوهای بدیل جمهوری اسلامی ایران برای مقابله با ائتلاف‌سازی‌های ضدایرانی عربستان

در مبحث حاضر با توجه به اینکه ساختار و عوامل کلیدی پیشران عربستان در ائتلاف‌سازی علیه تهران مورد ارائه قرار گرفته، تلاش بر این است که در برابر سطوح مختلف ائتلاف و تهدیدات ریاض بر ضد ایران، سناریوهایی بدیل طرح شود. در همین راستا، چهار سناریو طرح و ارائه شده که بر اساس الگوی سناریوسازی شوارتز، بر اساس اصل عدم قطعیت احتمالات پیرامون هر یک از این سناریوها مورد ارائه قرار می‌گیرد

۱-۶. بازی هوشمندانه با کارت انصارالله در یمن

با توجه به ائتلاف‌سازی عربستان در یمن در قالب ایجاد جبهه متحد عربی، ایران به عنوان بخشی از محور مقاومت می‌بایست توجهی خاص به نیروهای شیعی نزدیک به خود، یعنی شیعیان حوثی داشته باشد. مهم‌ترین و کلیدی‌ترین بازیگری که در عرصه میدانی معادلات یمن، جمهوری اسلامی ایران می‌تواند تمرکز خود را بر آن معطوف کند. در واقع، شیعیان حوثی مهم‌ترین نیروهای پیشرانی هستند که می‌توانند تعیین‌کننده طرح سناریویی هوشمندانه از سوی تهران برای مقابله با ائتلاف سعودی‌ها در یمن باشند. در همین راستا با در نظر گرفتن روند احتمالی تحولات کشور یمن و بر اساس اصل عدم قطعیت در سناریوسازی سه راهبرد در این ارتباط طرح می‌شود و نزدیک بودن هر یک از آنها به واقعیت و تهدیدات و فرصت‌های آنها مورد لحاظ قرار می‌گیرد.

۱-۱-۶. سناریوی قرار گرفتن انصارالله در قامت دولت یمن

یکی از سناریوها می‌توان این باشد که انصارالله به صورت کامل دولت را در اختیار بگیرد و آغاز این کار با اعلامیه دستور یا قانون اساسی بود که در فوریه ۲۰۱۳ صادر شد. بر این مبنا انصارالله می‌تواند در قالب دولت یمن برنامه‌ها جبهه متحد عربی به رهبری عربستان را با شکست مواجه کند. در ارتباط با امکان‌سنجی و امکان موفقیت آن، می‌توان پیشران‌ها را این‌گونه ارزیابی کرد.

۱- دست برتر نیروهای انصارالله در معادلات نظامی کشور یمن.

۲- تسلط انصارالله بر بخش عمده سازوکار حکومتی یمن در صنعا و شهرهای استراتژیک شمال کشور.

۳- ناتوانی جبهه متحد عربی در شکست دادن انصارالله و حتی شکست این ارتش متحد در جبهه‌های مختلف در مقابل کنش‌های نظامی دولت یمن.

با وجود ایدئال بودن این سناریو برای ایران در مسیر بی‌اثرکردن و شکست ائتلاف‌سازی سعودی‌ها با محوریت یمن، موانع در برابر اجرایی شدن آن وجود دارد که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از:

۱- ساختار اجتماعی و سیاسی یمن، هیچکدام از شخصیت‌ها و قبایل یمنی در طول تاریخ به تنهایی نتوانستند در یمن حاکم باشند، به استثنای دولت امایه که قبل از تشکیل حکومت جمهوری بر یمن حاکمیت داشت.

۲- تشکیل حکومت از سوی انصار در ابتدای امر با مقاومت و مخالفت کشورهای منطقه‌ای بویژه عربستان سعودی مواجه خواهد شد.

۳- عربستان حاضر است یمن را تبدیل به یک سرزمین سوخته بکند اما اجازه ندهد که نیروهای مخالفش که تهدیدی برای موجودیتش هستند در یمن شکل بگیرند.

۴- بحث شناسایی یک دولت در راس محدودیت‌های بین‌المللی قرار دارد. به هر حال یک دولت نیاز به شناسایی بین‌المللی دارد. اگر این دولت شناسایی نشود نمی‌تواند تاثیرگذاری چندانی در خارج از کشور و در صحنه بین‌المللی داشته باشد.

۲-۱-۶. مشارکت در قدرت به‌عنوان بخشی از کابینه دولت

سناریوی دوم این است که انصارالله بخشی از دولت با شد و در جریان معامله‌ای که صورت می‌گیرد، ممکن است تعدادی از وزارتخانه‌ها را در اختیار گرفته و بخشی از کارهای اجرایی، مشورتی و تقنینی را انجام دهد. این سناریو را می‌توان سناریوی حداقلی برای انصارالله یمن و به تبع آن جمهوری اسلامی ایران در مقابله با ائتلاف سعودی باشد که مهم‌ترین ظرفیت‌ها یا عوامل پیشران آن عبارتند از:

۱- جایگاه و حضور ویژه نیروهای انصارالله در حکومت کنونی یمن در صنعا به‌عنوان بخشی از اعضا دولت.

۲- منطبق بودن این سناریو با واقعیات میدانی یا به عبارتی دیگر حداقلی بودن این سناریو برای تمامی بازیگران حاضر در مذاکرات آینده یمن.

۳- داشتن پیشینه مناسب این سناریو در ارتباط با شیعیان لبنان و حزب الله در معادلات میدانی این کشور. همین موضوع، در پذیرش مشارکت شیعیان الحوثی در معادلات آتی کشور یمن می‌تواند عاملی محرک باشد.

این سناریو می‌تواند در قالب در اختیار گرفتن برخی از بخش‌های دولت همچون، وزارت خدمات فنی و کارهای خدماتی یا صنعتی یا وزارتخانه‌های خارجه و کشور اجرایی شود و در حالت حداقلی در برابر ائتلاف تحت رهبری ریاض نوعی سد نفوذ ایجاد کند. با این وجود، این سناریو با یک سری محدودیت‌ها یا عوامل پسران مواجه است که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از:

- ۱- مخالفت دولت عربستان با نقش‌آفرینی فعال شیعیان الحوثی در دولت آینده یمن.
- ۲- عدم همراهی و گروه‌های سیاسی داخل یمن با جنبش انصارالله در معادلات سیاسی و تحولات میدانی.
- ۳- نبود تجربه سیاسی شیعیان یمن از امر حکومت‌داری و حکمرانی. شیعیان به واسطه سیاست‌های تبعیض‌آمیز حکومت ۳۴ ساله علی عبدالله صالح دیکتاتور سابق کشور یمن، همواره از عرصه حکومت طرد شده‌اند.

۳-۱-۶. سناریوی پیشنهادی مبتنی بر اتخاذ راهبرد هوشمندانه در تضعیف

با توجه به سه سناریوی طرح شده، می‌توان از سناریویی پیشنهادی سخن به میان آورد که طرح آن بر اساس منطق واقع‌بینی و ملاحظه تهدیدات و فرصت‌ها است. در ارتباط با تضعیف و بی‌اثر کردن ائتلاف عربی عربستان در یمن با کنش‌گری جنبش انصارالله در مرحله کوتاه مدت آن‌چه به عنوان راهکار برای آینده کوتاه مدت پیشنهاد می‌شود مبتنی بر نوعی انقلابی‌گری و مشی رادیکالیسم سیاسی است که برخاسته از دل مدل تصمیم‌گیری در بحران است. بر اساس این مدل، وقتی شرایط فوری و بحرانی است، یک نیرو با کمترین فرصت‌گزینش و گزینه‌ی عقلایی روبروست، پس در دسترس‌ترین شیوه را برخواهد گزید، که همانا مشی جاری حاکم بر جنبش است و به تداوم انقلابی‌گری قابل برگردان است.

جدول شماره ۱ سناریوهای بدیل ج.ا. ایران در تقابل با جبهه عربی تحت رهبری عربستان در یمن

سناریوی قابل طرح	عوامل پیشران سناریو	عوامل پسران سناریو	انطباق با واقعیات میدانی
انصارالله در قامت دولت	برتری نظامی انصارالله در معادلات میدانی و توان مقاومت در برابر تهاجم تسلط بر صنعا و حضور در حکومت ناتوانی جبهه متحد عربی در شکست انصارالله	عدم تجربه حکومت داری مخالفت شدید و همه جانبه عربستان دشواری در شنا سایی بین المللی	ایدئال ایران و امکان اجرایی شدن پایین
مشارکت در کابینه (مدل حزب الله لبنان)	جایگاه و حضور ویژه نیروهای انصارالله در حکومت کنونی یمن در صنعا حداقلی بودن این سناریو برای تمامی بازیگران حاضر در مذاکرات آینده یمن داشتن پیشینه مناسب این سناریو در ارتباط با شیعیان لبنان و حزب الله	مخالفت دولت عربستان با نقش آفرینی فعال شیعیان الحوثی در دولت آینده یمن عدم همراهی و گروه های سیاسی داخل یمن با جنبش انصارالله نبود تجربه سیاسی شیعیان یمن	واقع بینانه و ایجاد کننده سد نفوذ در برابر ائتلاف عربی
راهبرد هوشمندانه برای تثبیت جایگاه انصارالله	توجه به واقعیات میدانی یمن قابل اجرا بودن بر اساس مراحل زمانی کوتاه مدت، میان مدت و بلندمدت انطباق با قواعد دموکراتیک پذیرش از سوی نهادهای بین المللی	مخالفت ها و مانع تراشی همیشگی عربستان زمان بر بودن اجرایی شدن احتمال چرخش در مواضع جریان های سیاسی یمن علیه حوثی ها	واقع بینانه و با قابلیت اجرایی شدن در آینده مذاکرات یمن

۲-۶. طرح دیپلماسی فرهنگی در برابر ائتلاف‌سازی عربی-اسلامی و ایران‌هراسی

دومین ائتلاف عربستان سعودی تحت عنوان ائتلاف سراسری عرب - اسلامی در سطح فرامنطقه‌ای بر ضد تهران طرح ریزی شده است. این ائتلاف بر خلاف محور یمن در سطحی بزرگ‌تر طرح شده و اهداف آن کلان‌تر است. علاوه بر این، این ائتلاف که نام «اتحاد استراتژیک خاورمیانه یا میسا»^۱ گذاشته‌اند در سطح رسانه‌ها به «ناتوی عربی» معروف شده است. ابعاد و سطوح این ائتلاف در قالب مولفه‌هایی ایجاد بلوک سنی در برابر بلوک محور مقاومت، تلاش برای کاهش نفوذ منطقه‌ای تهران و حمایت از گروه‌های تروریستی در مبحث پیشین مقاله مورد بازشناخت قرار گرفت در بخش حاضر تلاش می‌شود سناریوهای بدیل با لحاظ کردن عدم قطعیت‌ها هر یک از آن‌ها ارائه هر یک از آن‌ها مورد امکان‌سنجی قرار بگیرد.

۱-۲-۶. تنش‌زدایی با ریاض و حمایت از بازگشت ثبات به دولت‌های منطقه

اولین سناریو قابل طرح در تقابل با پیشرفت و توسعه ائتلاف‌سازی‌های ضد ایرانی، حاکمان عربستان، در قالب راهبرد «تنش‌زدایی^۲» قابل طرح است. مهم‌ترین پیشران‌های این سناریو عبارتند از:

- ۱- عدم تامین منافع ملی تهران و ریاض در سایه تداوم فزاینده تنش‌ها
- ۲- تضعیف دولت‌های کانون بحران همچون یمن، سوریه، عراق و... در منطقه خاورمیانه زمینه‌ساز تقویت هیچ یک از دو قدرت منطقه‌ای ایران و عربستان نیست.
- ۳- تداوم بحران در منطقه هزینه‌هایی گزاف اقتصادی، سیاسی و امنیتی را برای دو کشور ایران و عربستان خواهد داشت.
- ۴- توافق میان ایران به عنوان رهبر شیعیان و عربستان به عنوان رهبر محور سنی‌ها می‌تواند گره‌گشای بسیاری از مسائل منطقه باشد

بر اساس این پیشران‌ها ایران و عربستان می‌توانند در مقام بازیگرانی عقلانی بعد از چند سال رقابت و مناسبات پربحران، می‌توانند در قالب آغاز روندی از مذاکرات به حل مسائل فی‌مابین دست پیدا خواهند کرد. در چنین شرایطی حاکمان ریاض نیز از محوریت بخشیدن به ائتلاف‌سازی‌های ضد ایرانی خود کوتاه خواهند آمد. با وجود تمامی این اوصاف،

1. Middle East Strategic Alliance (Mesa)
2. Detente

سناریوی مذکور را می‌توان بسیار خوش‌بینانه و غیر واقعی مورد ارزیابی قرار داد. این سناریو که بر اساس منطق بازی برد-برد است با موانعی بزرگ مواجه است که از جمله مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

۱- سطح بحران‌ها در منطقه خاورمیانه بسیار پیچیده و چند سطحی شده و امکان مذاکره میان تهران و ریاض بیش از هر زمان دیگری دشوار شده است.

۲- بازیگرانی خارجی همچون آمریکا و اسرائیل در موقعیت کنونی، هیچ‌گونه اراده‌ایی برای حل مسائل مابین دو طرف ندارند.

۳- رقابت دو کشور ایران و عربستان در کانون‌های بحران خاورمیانه همچون سوریه، یمن، عراق و لبنان همچنان ادامه دارد و تا زمانی که سطح این بحران‌ها کاهش پیدا نکند امکان حصول توافق بسیار دشوار است.

۲-۲-۶. ایجاد شکاف و بحران در محور عربی - اسلامی مورد نظر عربستان

دومین راهبرد پیشنهادی در تقابل با ائتلاف‌سازی‌های منطقه‌ای ریاض را می‌توان در قالب راهبرد ایجاد شکاف درون ائتلافی نام‌گذاری کرد. بر اساس این سناریو ایران می‌بایست با نفوذ و ایجاد دالان‌های لازم در میان محور مورد نظر عربستان موفقیت و محوریت ضد ایرانی آن‌ها را با شکست مواجه کند. مهم‌ترین زمینه‌ها و پیشران‌های این سناریو عبارتند از:

۱- وجود اختلاف در میان برخی کشورهای عربی - اسلامی با عربستان همچون قطر و ترکیه.

۲- یکدست نبودن کشورهای اسلامی در نوع نگاه به ایران همسان به عربستان.

۳- عدم وجود نیروهای نظامی حرفه‌ای و آماده رزم در میان کشورهای عربی برای ایجاد ائتلاف موسوم به ناتو عربی.

۴- عدم همراهی قدرت‌های بزرگ فارغ از آمریکا، با طرح ناتو عربی. پروژه دونالد ترامپ برای تاسیس ناتوی عربی گامی بلند به سوی یک جانبه‌گرایی، به‌جای چندجانبه‌گرایی، در امور منطقه خاورمیانه و بین‌الملل است.

بر اساس این پیشران‌ها ایران در حالت حداقلی می‌تواند با برخی کشورهای عربی حاضر در ائتلاف مورد نظر عربستان همچون قطر، ترکیه و کویت همکاری داشته باشد. همچنین، ایران می‌تواند بر روی برخی از کشورهای مهم که موضعی معتدل نسبت به ایران دارند، سرماگذاری کند. از جمله این کشورها مصر، پاکستان و عمان هستند. با تمام این اوصاف

اجرای این سناریو برای تهران از ظرفیت‌های اجرایی شدن محدود و پریسکی برخوردار است. از جمله مهم‌ترین دلایل این امر را می‌توان رد عوامل ذیل پی‌گیری نمود:

- ۱- توانایی مالی عربستان در جذب کشورهای مختلف عرب و اتحاد بخشیدن به آن‌ها در یک جبهه واحد.
- ۲- محوریت مذهبی عربستان برای کشورهای اسلامی.
- ۳- حمایت مستقیم و همه‌جانبه دولت آمریکا از اجرایی شدن ناتو عربی.
- ۴- حمایت رسانه‌ای لابی‌های صهیونیستی از تشکیل این ائتلاف در آینده و مشروعیت‌بخشی به آن نزد افکار عمومی جهانی.

۳-۲-۶. سناریوی پیشنهادی مبتنی بر تقویت دیپلماسی فرهنگی در مقابل ائتلاف ناتو عربی

با وجود طرح دو سناریوی موردنظر مهم‌ترین سناریوی در دسترس و راهبردی برای ایران که می‌تواند تأثیرات آن تنها به زمان حاضر محدود نشود، بلکه در قالب بهره‌گیری از دیپلماسی فرهنگی از ایران‌هراسی موردنظر عربستان در مقطع کنونی معنازدایی شود و در آینده نیز نتایج و تأثیرات خود را به صورت بلندمدت بر جای بگذارد. در همین راستا سناریو برندسازی سیاسی^۱ ایرانی - اسلامی موردنظر است.

۱- برندسازی از شخصیت‌های سیاسی ایرانی در سطح جهانی: رهبران سیاسی و چهره‌های تاریخی و فرهنگی در وجهه‌سازی و کسب مشروعیت برای یک ملت از اهمیتی فوق‌العاده برخوردار هستند. مخدوش‌سازی چهره جمهوری اسلامی با ارائه تصویری جنگ‌طلبانه از رهبران ایران، یکی از سیاست‌هایی بوده که رویکرد ایران‌هراسی طی چند دهه گذشته بر آن تمرکز داشته است. بنابراین، در فضای جدید بازنمایی مشروع از شخصیت‌های ایرانی در رسانه‌ها و افکار عمومی جهانی، از اهمیتی فوق‌العاده برخوردار است.

۲- برند سازی در مقام یکی از الگوهای اساسی دیپلماسی فرهنگی ایران، در مواجهه با ایران‌هراسی با تمرکز بر حوزه گردشگری برای بهبود وجهه و ارائه چهره‌ای مثبت از ایران در عرصه بین‌المللی می‌تواند دیگر پیش‌بین این سناریو باشد. در همین زمینه، حسین اصغری ثانی (۱۳۹۷) تحلیل‌گر روابط بین‌المللی بر این باور است که باورها، ایده‌ها، احساسات و برداشت‌های شکل‌دهنده ذهن افراد در این حوزه بسیار مهم تلقی می‌شوند. عواملی که بر برند ملی اثر می‌گذارند، طبیعت

1. Political branding

انسان، رفتارها، غنای فرهنگی و اجتماعی، ساختار اقتصادی، دموکراسی، حقوق بشر، روابط بین الملل، تحولات فنی، کسب و کار، تاریخ، مسئولیت پذیری، مذهب و گردشگری را شامل می شود که هر یک از این عوامل می تواند ارائه دهنده تصویر مثبت و منفی از یک کشور باشند. این گستردگی باعث شده تا همانند فرهنگ و هویت، «تصویر» نیز یک مسئله جدی در روابط بین الملل باشد. در این میان، «گردشگری» به خصوص بخش های مبتنی بر میراث فرهنگی، به عنوان یک پتانسیل جذاب برای تصویرسازی مورد توجه بسیاری از کشورها است (اصغری ثانی، ۲۲ اسفند ۱۳۹۷).

۳- دیگر حوزه مهم در برندسازی برای مقابله با طرح ایران هراسی و مقابله با ائتلاف سازی های منطقه ای عربستان، توجه به حوزه تمدن اسلامی است. تمرکز ایران هراسی بر ارائه تفسیری خشک و خشونت آمیز از جمهوری اسلامی ایران در دایره کشورهای مسلمان، حوزه ای است که در برندسازی معکوس باید مورد توجه قرار گیرد. در واقع، برندسازی اسلام تمدنی، طی سال های گذشته به طور جدی مورد تاکید آیت الله خامنه ای (مدظله عالی) رهبر انقلاب اسلامی ایران نیز قرار گرفته است.

جدول شماره ۲ سناریوهای بدیل ج.ا. ایران در برابر ائتلاف سازی عربی - اسلامی و ایران هراسی

سناریوی قابل طرح	عوامل پیشران سناریو	عوامل پسران سناریو	انطباق با واقعیات میدانی
تنش زدایی با عربستان	عدم تامین منافع ملی تهران و ریاض در سایه تداوم فزاینده تنش ها تضعیف دولت های منطقه خاورمیانه در راستای منافع ایران و عربستان نیست هزینه بالای تداوم رقابت برای دو طرف حل مسائل منطقه ای به واسطه سازش تهران و ریاض	چند سطحی بودن سطح بحران ها در منطقه خاورمیانه و سلب امکان مذاکره میان ایران و عربستان در کوتاه مدت مخالفت بازیگران خارجی همچون آمریکا و اسرائیل رقابت شدید ایران و عربستان در کانون های بحران خاورمیانه	مناسب برای حصول ثبات در خاورمیانه امکان اجرایی شدن پایین

<p>ایدئال ایران با امکان اجرای شدن پایین</p>	<p>توانایی مالی عربستان در جذب کشورهای مختلف محوریت مذهبی عربستان برای کشورهای اسلامی حمایت مستقیم و همه‌جانبه دولت آمریکا از اجرایی شدن ناتو عربی حمایت رسانه‌ای لابی‌های صهیونیستی</p>	<p>وجود اختلاف میان برخی کشورهای عربی - اسلامی با عربستان یکدست نبودن مواضع کشورهای اسلامی در مواجهه با ایران نبود نیروهای نظامی قدرتمند برای ایجاد ناتو عربی عدم همراهی قدرت‌های بزرگ فارغ از آمریکا، با طرح ناتو عربی</p>	<p>ایجاد شکاف در ائتلاف عربی - اسلامی موردنظر عربستان</p>
<p>واقع‌بینانه و با طرح چشم‌انداز بلندمدت و نه وابسته به تحولات سیاسی مقطعی در خاورمیانه</p>	<p>نبود اجماع میان نخبگان سیاسی ایرانی برای ارائه برند سیاسی معتبر از شخصیت‌های سیاسی کشور عدم نفوذ رسانه‌ای در عرصه بین‌المللی عدم تخصیص بودجه مالی لازم برای پیشبرد این سناریو از سوی وزارت خارجه و دیگر نهادهای فرهنگی حاضر در ایران</p>	<p>توانایی برندسازی از شخصیت‌های سیاسی ایرانی در سطح جهانی پتانسیل بالا برای برندسازی در حوزه گردشگری برای بهبود وجهه و ارائه چهره‌ای مثبت از ایران در عرصه بین‌المللی زمینه‌های فکری و علمی مناسب برای برندسازی در حوزه تمدن ایرانی - اسلامی</p>	<p>تقویت دیپلماسی فرهنگی در برابر ائتلاف‌سازی‌های عربستان</p>

نتیجه‌گیری

عربستان سعودی طی سال‌های بعد از وقوع انقلاب اسلامی ایران، فارغ از مقطعی کوتاه همواره را هبرد ضدیت و ائتلاف‌سازی در مسیر تقابل با تهران را در پیش گرفته است. این روند با وجود شکست طی برهه‌های مختلف، در سال‌های بعد از ۲۰۱۱ که موجی از انقلاب‌های سیاسی کشورهای عرب خاورمیانه و شمال آفریقا را در بر گرفت، مسیری مشخص‌تر به خود گرفت.

حاکمان ریاض در سال‌های بعد از ۲۰۱۱ به رهبری محمد بن سلمان سیاست‌خارجی مبتنی بر راهبرد مداخله فعال در امور منطقه را در پیش گرفتند که اساس آن بر مبنای ضدیت فراگیر با منافع جمهوری اسلامی ایران باشد. در همین راستا، با برگزاری نشست‌های مختلف درون عربی و حتی بین‌المللی، تلاش‌های خود را برای ائتلاف‌سازی علیه ایران آغاز کردند که برآیند ملموس آن ایجاد جبهه متحد عربی علیه یمن و ائتلاف موسوم به ضدتروریسم اسلامی به رهبری ریاض بود. ائتلاف‌سازی سعودی‌ها در این مقطع ارائه سناریوهای بدیل برای استراتژیست‌های جمهوری اسلامی ایران را ضروری کرده است. در همین راستا در پژوهش حاضر در دو سطح سناریوهای بدیلی برای مقابله با ائتلاف‌سازی سعودی‌ها مطرح شد که مهم‌ترین یافته‌های آن در قالب دو محور ذیل قابل ارائه است.

در ارتباط با ائتلاف‌سازی عربستان برای کنترل امور یمن و شکست دادن شیعیان، جمهوری اسلامی ایران حمایت از شیعیان الحوثی یا جنبش انصارالله یمن را می‌بایست در دستور کار قرار دهد. محتمل‌ترین و ممکن‌ترین سناریو برای ایران با کنش‌گری انصارالله این است در سطوح سه‌گانه کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت، شیعیان با تاکید بر مشی انقلابی خود، به تدریج در مسیر پذیرش روند مذاکره و مشارکت در دولت آتی یمن با تضمین جایگاه خود برای نمایندگی شیعیان الحوثی اقدام کند.

در سطح دوم، قابل‌تأمل‌ترین و مناسب‌ترین سناریو در قبال ائتلاف‌سازی عربستان برای ایجاد ناتو عربی در آینده این است که ایران، با تمرکز بر دیپلماسی فرهنگی راهبرد برندسازی سیاسی ایرانی-اسلامی را در پیش بگیرد. بر این اساس که ایران در سطح بین‌المللی با ارائه برند سیاسی صلح‌طلب و عقلانی از رهبران سیاسی، نخبگان سیاسی و سیاست‌مداران خود و نیز ارائه الگویی پیشرو از ایران و ایرانی در عرصه سازش دین با تحولات جدید و توجه به حوزه علوم، می‌تواند در سطح افکار عمومی جهانی و میان شهروندان کشورهای عربی، سطحی از مشروعیت را برای خود کسب کند. از این طریق جمهوری اسلامی ایران می‌تواند به راهبردی منطقی و دوراندیشانه برای بی‌اثر کردن ائتلاف‌سازی سراسری عربی-اسلامی حاکمان سعودی دست پیدا کند.

فهرست منابع

الف - فارسی

اصغری ثانی حسین (۱۳۹۷)، تاثیر «برندسازی» گردشگری در تغییر وجهه بین‌المللی ایران، " قابل دسترس در:
<https://www.sedayemiras.ir/1397/11/22>

العالم (۱۳۹۸)، روزنامه آمریکایی: هیچ کشوری مثل عربستان بی‌وقفه از تروریسم حمایت نکرده است. قابل دسترس در
<https://fa.alalamtv.net/news/3807161>

حاجی‌یوسفی، امیرمحمد (۱۳۸۴)، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در پرتو تحولات منطقه‌ای ۱۹۹۱ - ۲۰۰۱، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.

زالی، نادر (زمستان ۱۳۹۰)، آینده‌نگاری راهبردی و سیاست‌گذاری منطقه‌ای، فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره چهارم، سال چهاردهم.

شوارتز، پیتر (۱۳۸۷)، مبانی و اصول سناریوسازی، هنر دورنگری برنامه‌ریزی برای آینده در دنیای با عدم قطعیت، ترجمه و تدوین: عزیز علیزاده، عبدالمجید کرامت‌زاده، تهران: مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی: مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی (گروه پژوهشی دانش و فناوری آینده‌اندیشی)

مورگنتا، هانس، جی (۱۳۷۴)، سیاست میان ملت‌ها، ترجمه حمیرا مشیرزاده، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.

ب- انگلیسی

Almasy, Steve and Hanna, Jason (2015), **Saudi Arabia launches airstrikes in Yemen**, CNN. From: <https://edition.cnn.com/2015/03/25/middleeast/yemen-unrest/>

Batrawy, Aya (2019), **Saudi King Salman urges international effort to the war Iran**, APN News. From: <https://www.apnews.com/38b6b36a10ba456b84507e69fcc355e4>

Buchanan, Patrick J. (2018), **With Friends like the Saudis**, the American conservative. From: <https://www.theamericanconservative.com/buchanan/with-friends-like-the-saudis/>

Cafiero, Giorgio (2017), **Why did Oman join Saudi Arabia's anti-terrorism alliance?** From: <https://www.almonitor.com/pulse/originals/2017/01/oman-join-saudi-arabia-anti-terror-alliance.html#ixzz5uIMOIjwV>

Daoud, David (March 2015), **Meet the Proxies: How Iran Spreads Its Empire through Terrorist Militias, the Tower**. From: <http://www.thetower.org/article/meet-the-proxies-how-iran-spreads-its-empire-through-terrorist-militias>

Doubine, Serguei (15 Dec 2015) **what do Russia and Iran think about Saudi Arabia's coalition initiative?** Euro News From: <https://www.euronews.com/2015/12/15/what-do-russia-and-iran-think-about-saudi-arabia-s-coalition-initiative>

Fahey, L. and Robert M. R. (1998), **learning from the future, competitive foresight scenarios**, Canada: John Wiley & Sons Inc: https://www.unicef.org/infobycountry/media_81680.html

Freeman, Samuel Perlo & etl. (2018), **who is arming the Yemen war?** (And is anyone planning to stop? Tufts). From: <https://sites.tufts.edu/reinventingpeace/2018/02/28/who-is-arming-the-yemen-war-and-is-anyone-planning-to-stop>

Ghobari, Mohammed and Mokhashef, Mohamed (2018), **Arab states launch biggest assault of Yemen war with attack on main port**, Reuters. From: <https://www.reuters.com/article/us-yemen-security/arab-states-launch-biggest-assault-of-yemen-war-with-attack-on-main-port-idUSKBN1J90BA>

Harvey, Jonathan F. (2018), **Yemen suffers cultural vandalism during its war**, Alaraby. From: <https://www.alaraby.co.uk/english/indepth/2018/3/26/yemen-suffers-cultural-vandalism-during-its-war>

Kingdom of Saudi Arabia (2015) **Joint Statement on the formation of the Islamic Military Alliance to fight terrorism**, <http://embassies.mofa.gov.sa/sites/usa/EN/PublicAffairs/Statements/Pages/Joint-Statement-on-the-Formation-of-the-Islamic-Military-Alliance.aspx>

Lowe, Robert and Spencer, Clive (2006), **Iran, Its neighbors and the Regional crises**, London: Chatham house.

McDowall, Angus and Bakr, Amana (2015), **Saudi king aims for new Sunni bloc vs Iran and Islamic State**, **Reuters**. From: <https://www.reuters.com/article/us-saudi-mideast-brotherhood/saudi-king-aims-for-new-sunni-bloc-vs-iran-and-islamic-state-idUSKBN0M127N20150305>

Miles, Oliver (2015), **is Saudi Arabia's anti-terrorist alliance real**, **The Guardian**. From: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2015/dec/15/saudi-arabia-anti-terrorist-alliance-terrorism-muslim>

Toumi, Habib and Chief, Bureau (2016), **Islamic military coalition holds first meeting in Riyadh**, **Gulf News**. From: <https://gulfnews.com/world/gulf/saudi/islamic-military-coalition-holds-first-meeting-in-riyadh-1.1698994>

World Politics Review (30 May 2019), **how Saudi Arabia is trying to counter Iranian influence in Iraq**, from: <https://www.worldpoliticsreview.com/trend-lines/27900/>